

УДК 330.322.4

Зачосова Н.В., викладач

Східноєвропейський університет економіки і менеджменту

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАЛУЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Проаналізовано екологічну ситуацію в Україні. Визначено поняття терміну сталого розвитку та необхідності переходу до його принципів. Обґрунтовано необхідність пошуку джерел екологічних інвестицій та актуальність створення механізмів їх впровадження у сфері АПК з метою забезпечення розширення виробничої сфери при одночасному нівелюванні впливу розвитку економіки на стан навколишнього середовища.

***Ключові слова:** інвестиції, екологія, екологічні інвестиції, сталий розвиток, агропромисловий комплекс, екологобезпечний розвиток, природоохоронна політика.*

ВСТУП

Протягом останніх десятиліть увага вчених перманентно прикута до стану екології та негативного впливу людської діяльності на природне середовище. Проблема його забруднення під натиском антропогенних чинників набула глобального масштабу та потребує негайного вирішення як на рівні консолідованої світової спільноти, так і окремо кожною країною та її урядом. Водночас, покращення та стабілізація екологічної ситуації у світі не повинна відбуватися за рахунок скорочення темпів економічного розвитку, оскільки гармонізація взаємодії людини та природи не може мати на меті зниження рівня життя населення та його добробуту, що може статися за умови різкого та неосмисленого згорання масштабів виробництва.

Розвиток агропромислового комплексу в значній мірі зумовлюється відносинами людей і природи. Інтенсифікація сільськогосподарського та промислового виробництва призвела до виникнення негативних екологічних наслідків. Це є результатом нехтування правил екологічної безпеки при використанні земельних, водних ресурсів та повітряного басейну, причиною яких є брак фінансування природоохоронних заходів та відсутність контролю з боку держави за впровадженням екологозахисного обладнання на підприємствах. В умовах інтеграції України до світової економічної спільноти та обрання урядом курсу сталого розвитку, пошук джерел інвестиційних ресурсів набуває все більшої актуальності. Цільовим призначенням інвестицій повинно стати забезпечення покращення екологічної ситуації в Україні з одночасним розширенням виробничої сфери, оскільки саме такою є мета сталого розвитку. Інвестиції, залучені з метою екологізації виробництва носять назву екологічних. Їх інтенсифікація та організація процесу залучення мають бути пріоритетним напрямком для економіки України на її шляху до сталого розвитку.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є удосконалення економічно-інвестиційного механізму реалізації екологобезпечного розвитку агропромислового комплексу України.

Для досягнення поставленої мети вирішуються наступні завдання:

- дослідження поняття сталого розвитку економіки;
- аналіз екологічної ситуації в Україні;
- характеристика етапів переходу держави до сталого розвитку;
- обґрунтування необхідності фінансування організаційно-технологічних заходів щодо освоєння екологічно безпечних технологій;

- доведення важливості залучення екологічних інвестицій в агропромисловий комплекс України з огляду на ситуацію, що склалася.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Екологобезпечний розвиток сільського господарства та промислового виробництва на сьогодні є одним із ключових питань ринкового зростання. Проблеми підвищення екологічної безпеки, еколого-економічного регулювання знаходяться в центрі уваги науковців. Дослідженням зазначених проблем займалися Балацький О.Ф., Білявський Г.О., Бистрякова І.К., Данилишин М.М., Кашенко О.Л., Крисанов Д.Ф., Мельник Л.Г., Чупіс А.В. Але питання, що стосуються інвестиційної складової екологізації процесів функціонування агропромислового комплексу, вимагають детальнішого вивчення та подальшого опрацювання.

Тривале руйнування природного середовища під впливом техногенних навантажень стало поштовхом для проведення Конференції ООН з проблем довкілля і розвитку, яка відбулася в липні 1992 року в Ріо-де-Жанейро за участі керівників держав і урядів країн світу. На цій конференції вперше було надано пояснення словосполученню «сталий розвиток». Сталий розвиток - це економічно, соціально і екологічно збалансований розвиток певних територій і розташованих на них населених пунктів, спрямований на узгоджене формування та функціонування економічної, соціальної і екологічної складових цього розвитку на основі раціонального використання всіх видів ресурсів (природних, трудових, виробничих, науково-технічних, інформаційних тощо) [1]. Мова йде про подальшу еволюцію економіки, її сталий розвиток, який, водночас, не призводитиме до подальшої деградаційної тенденції у екологічному секторі внаслідок інтенсивної економічної діяльності.

Необхідність переходу до сталого розвитку викликана тим, що суспільне виробництво останнім часом характеризується низкою негативних тенденцій. Перша – це просування виробництва ресурсовитратним шляхом, зростання показника енерго- та ресурсоемності вихідного національного продукту. Друга – зростання експорту первісних сировинних ресурсів ряду держав, у тому числі і України, що об'єктивно призводить до марнотратства природних багатств, виснаження їх запасів, перетворення держав на мінерально-сировинні периферії з економікою напівколоніального типу, що становить загрозу їх екологічній та економічній безпеці. Третя тенденція – стрімке нарощування потужностей та обсягів сировинних галузей, енерго- і матеріалоемних, особливо екологічно шкідливих виробництв. Четверта тенденція – зниження рівня технологічної та

екологічної безпеки через кризовий стан технічної бази суспільного виробництва, показниками якого є високий ступінь зносу основних фондів (в окремих галузях до 75 %), зростання питомої ваги морально застарілого обладнання й устаткування, низькі темпи їх оновлення.

Така ситуація не гарантує збереження якості довкілля, оскільки основні фонди, що відпрацювали свій термін, функціонують як екологічно небезпечне, агресивне техногенне навколишнє середовище. До того ж зношені необоротні активи екологічного призначення часто не витримують ритму роботи і виходять з ладу, що є причиною щорічних залпових скидів і екстремально високого забруднення навколишнього середовища [2].

За наведених умов перехід країн світу до сталого розвитку є необхідним кроком до стабілізації екологічної ситуації, що набуває все більш загрозливого характеру.

Екологічна ситуація в Україні з кожним роком погіршується. Збільшуються не лише викиди хімічних речовин у повітря (рис. 1), а й обсяги накопичених побутових і промислових відходів, кількість яких у 2008 р. перевищила 35 млрд тонн. Спеціальні полігони для їх розміщення на території України займають 130 тис. га. [2]. Середні за півріччя концентрації шкідливих речовин у повітрі по містах України, перевищували середньодобову гранично допустиму концентрацію (ГДК) з формальдегіду - в 3 рази, з діоксиду азоту - в 1,3, з пилу - в 1,2 рази.

Одна із серйозних проблем – це катастрофічне зменшення джерел питної води та їх забруднення сполуками важких металів (марганцю, міді, цинку, заліза загального, хрому шестивалентного), дещо менше - сполуками азоту, нафтопродуктами, фенолами.

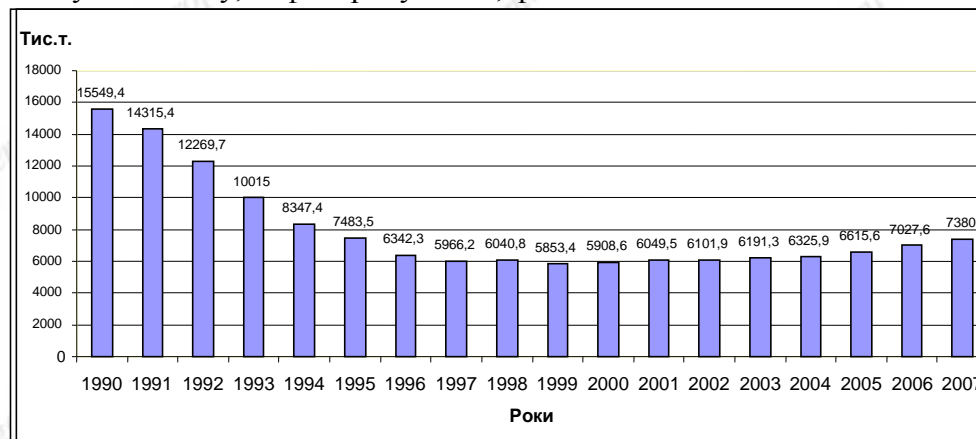

Рис. 1. Шкідливі викиди в атмосферне повітря

В I півріччі 2008 року на 68 водних об'єктах відмічено 272 випадки високого забруднення (ВЗ) по 9 інгредієнтах [3]. Незважаючи на значний спад промислового виробництва за останні роки та

зменшення у зв'язку з цим скидів у водойми неочищених стічних вод не відбулося (рис. 2). Особливу занепокоєність викликає стан басейну р. Дніпро, який забезпечує питною водою понад 75,0 % (35 млн) населення країни [4].

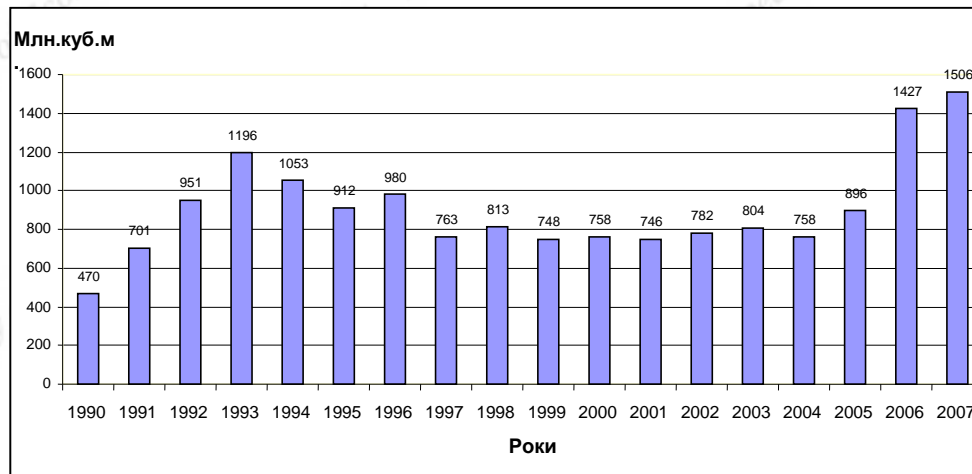

Рис. 2. Скид неочищених стічних вод

Ґрунти міст забруднені свинцем та цинком, менше - міддю, марганцем та іншими металами [3].

Загрозливих обсягів набувають масштаби вирубки лісів, які з року в рік зростають (рис. 3).

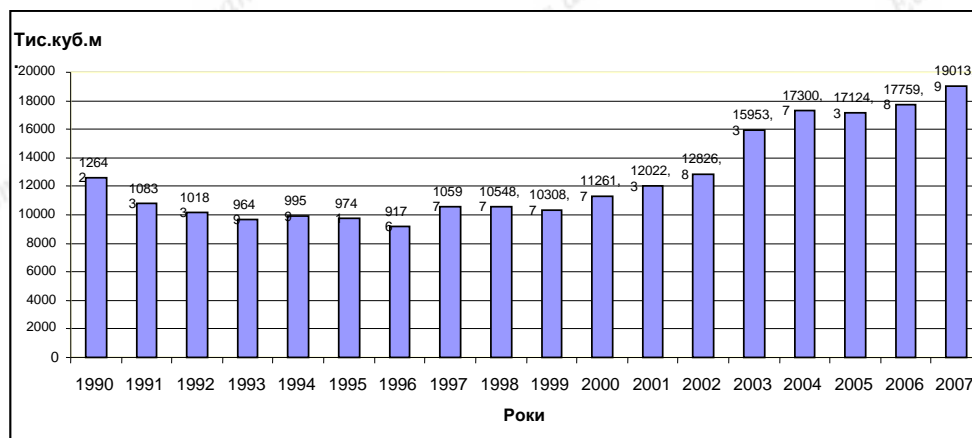

Рис. 3. Заготівля деревини

У ситуації, що склалася, перехід України до сталого розвитку є нагальним та необхідним з огляду на ряд наступних чинників та передумов:

- офіційне приєднання України до рамкового документа ООН «Порядок денний на XXI століття», підписання Україною ряду міжнародних договорів, які зобов'язують уряд вести країну в напрямку до її сталого розвитку;
- надмірне природно-техногенне навантаження, що загрожує виходу за межі екологічної ємності території, яке характерне для економічно розвинених регіонів України і пов'язане з надвисокою матеріало- та енергоємністю, великою відходністю технологій господарського комплексу, супроводжується негативними екологічними чинниками в елементах біосфери;
- інтенсивна експлуатація природних ресурсів, що загрожує розвитком дестабілізаційних факторів в економічній та екологічній сферах та їх виходом за припустимі межі. З огляду на аналіз екологічного стану України, можемо стверджувати про те, що така загроза уже стала реальністю;
- соціально-демографічні та суспільні чинники;
- економічні чинники, серед основних можна назвати такі: застарілість, надмірна енерго- і матеріалоємність, значна відходність виробничих технологій; недосконалість експортного потенціалу; нерозвинений внутрішній ринок; неконкурентоспроможність вітчизняної продукції; відсутність соціальної орієнтації у виробництві; високий рівень втрат ресурсів і недостатній рівень утилізації та рециркування антропогенної вторинної сировини.

За етапами переходу до сталого розвитку повинні відбуватися такі зміни:

- на першому етапі проходить структурна перебудова економіки інноваційного напрямку і здійснюється значна економія як сировинних, так і не сировинних ресурсів, впроваджуються першочергові заходи зі зниження енергоємності та матеріалоємності виробництва. Цей етап передбачає відродження та перебудову промисловості, створення гарантованої основи для фундаментальних змін і формування раціонального промислового комплексу у подальшій перспективі. Протягом цього періоду передбачається досягнення стійкої стабілізації та економічного зростання на основі випереджального розвитку наукоємних галузей, стимулювання виробництв, орієнтованих на внутрішній ринок споживчих товарів тощо. Цей період поєднує в собі оздоровлення та відродження виробництва зі структурною перебудовою, стале зростання обсягів виробництва;
- на другому етапі здійснюються масштабні екологічні реформи і реструктуризації виробництва, набувають випереджального розвитку традиційні галузі сфери послуг в економіці. Стратегічна

мета другого періоду - формування єдиної промислової системи країни як органічної частини європейського простору, що використовує всі переваги своєї ресурсної бази, технологій, високорозвиненого інтелектуального потенціалу нації. Цей період визначається як інвестиційно-інноваційний і характеризується переходом на капіталомісткий шлях розвитку зі значними обсягами капіталовкладень у докорінну реконструкцію всіх галузей промисловості. При цьому передбачається широко використовувати накопичений потенціал ресурсів для інвестування;

- на третьому етапі завершується перехід до постіндустріального суспільства, досягаються макроекономічні показники, характерні для розвинутих країн світу, й енергетична незалежність держави. Його можна окреслити як переважно інноваційний. Стратегічною метою розвитку промислового комплексу України в цей період передбачено еволюційний перехід до сталого розвитку в постіндустріальному світовому суспільстві на підґрунті збереження та безпеки життєвого простору людини, здійснення промислової діяльності з найменшими витратами за рахунок високоефективного використання матеріального та інтелектуального потенціалу. Наприкінці третього етапу промисловість сформується як цілісна виробничо-економічна система екзогенного типу [5].

Реалізація усіх трьох окреслених етапів потребує не лише законодавчої підтримки, але і фінансового забезпечення. Сучасна практика фінансування заходів щодо охорони та відтворення довкілля свідчить: впровадження природоохоронних програм у регіонах здійснюється за залишковим і частковим принципами фінансування, причому виключно на дотаційній основі. Ситуація ускладнюється і тим, що більшість відомств не розглядає проблеми збереження довкілля як пріоритетні. При цьому фактичні обсяги фінансування екологічних програм та природоохоронних заходів у минулі роки були значно нижчими за обсяги, які передбачалися у щорічних державних бюджетах, кошти використовувались неефективно або не за призначенням. За таких умов неможливо у повному обсязі виконувати екологічні проекти, реалізація яких є необхідною умовою для переходу України до сталого розвитку.

Необхідно якнайшвидше вдосконалювати існуючі механізми господарювання і формувати нові, адекватні ідеї екологобезпечного розвитку. Не випадково Верховна Рада України визначила, що «вирішення проблем у сфері охорони довкілля та використання природних ресурсів є пріоритетним напрямом державної політики у здійсненні соціально-економічних реформ, необхідною складовою формування умов сталого розвитку України». Ключовим принципом подальшого трансформаційного процесу об'єктивно є досягнення екологічної спрямованості економічних реформ, екологічна розбудова

національного механізму господарювання [6], основою для реалізації яких повинні стати екологічні інвестиції. Збільшення обсягів їх залучення дозволить суттєво підвищити екологічну ефективність структурної трансформації господарського комплексу регіону [7].

ВИСНОВКИ

Якість життя людини значною мірою залежить від екологічного фактору, тобто стану довкілля. Тому кожне рішення державної або місцевої влади, яке стосується економічного і соціального розвитку, повинно прийматися з урахуванням його екологічних наслідків, в чому й полягає суть екологічної складової сталого розвитку. Її реалізація сконцентрована у тому, що в країні в цілому і у кожному регіоні зокрема, має проводитися політика екологізації економіки, мають бути створені програми технічного і технологічного переоснащення та реструктуризації всіх видів підприємств, незалежно від форми власності, для забезпечення їхнього екологічно безпечного функціонування.

Завдання природоохоронної політики в умовах сталого розвитку полягає у захисті навколишнього середовища шляхом створення більш екологічних і менш ресурсоемних технологій, реструктуризації промислового виробництва за інноваційним екологобезпечним типом, впровадженні таких методів управління, які одночасно забезпечують зростання його економічної ефективності та зниження обсягів навантаження на екологію. Проте реалізація зазначених заходів потребує значних обсягів фінансових ресурсів. Їх джерелом можуть стати екологічні інвестиції.

Перехід на принципи сталого розвитку дозволить Україні за короткий термін трансформувати економіку в напрямі конкурентноздатності й інвестиційної привабливості. В умовах інтеграції України до Світової організації торгівлі, девізом вітчизняного агропромислового комплексу повинен стати актуальний нині вислів: «Економічно вигідно те, що екологічно безпечно».

Особливістю України, як країни, що розвивається, є наявність високоосвіченого людського потенціалу. Зважаючи на це, а також враховуючи географічне розташування території, клімат, якість ґрунтів, обсяги і різноманітність корисних копалин та інші природні чинники, можна стверджувати, що Україна має достатньо сприятливих умов для втілення засад сталого розвитку. Налагодження ефективного механізму залучення екологічних інвестицій до агропромислового комплексу забезпечить економічну незалежність держави, її екологічну безпеку, та сприятиме реалізації стратегічної мети – входження України на паритетних умовах до числа провідних країн світу.

SUMMARY

The questions of development of the Ukrainian economy, that would be safe for the ecology are considered in the article. The analysis of ecological situation in the country are made and its disparity to the terms of steady development is shown. In the work the reasons of the necessity of bringing in of ecological investments in the agroindustrial complex of country are given.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. <http://www.teritoria-sr.org.ua/stattya2.htm>
2. Веклич О. Економічний механізм природокористування: аналіз дієвості.
3. Звіт Міністерства охорони навколишнього природного середовища України.
4. http://www.cgo.kiev.ua/index.php?fn=u_zabrud&f=ukraine&p=1 Стан забруднення навколишнього природного середовища в Україні у I півріччі 2008 р. за даними спостережень мережі гідрометслужби України.
5. Газета „Сьогодні” http://eco-ua.org/index.php?item=articles&sub=3177&d_id=3
6. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії - uk.wikipedia.org
7. http://www.greenparty.ua/news/development/development-news_13880.html
8. <http://www.teritoria-sr.org.ua/stattya2.htm>
9. http://www.greenparty.ua/news/greenparty/green-party_20733.html
10. http://www.greenparty.ua/news/development/development-news_13880.html

Надійшла до редакції 18 вересня 2008 р.